

Vlaams
Parlement

stuk **2129** (2012-2013) – Nr. 1
ingediend op 25 juni 2013 (2012-2013)

Gedachtewisseling

over de Taalbarometer III van BRIO
(Brussels Informatie-, Documentatie- en
Onderzoekscentrum)

Verslag

namens de Commissie voor Brussel en de Vlaamse Rand
uitgebracht door de heer Paul Delva

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Piet De Bruyn.

Vaste leden:

mevrouw Karin Brouwers, de heren Paul Delva, Peter Van Rompuy, Eric Van Rompuy;
mevrouw Marijke Dillen, de heren Wim Van Dijck, Joris Van Hauthem;
de dames Ann Brusseel, Irina De Knop;
de dames Mia De Vits, Yamila Idrissi;
de heren Piet De Bruyn, Willy Segers;
de heer Boudewijn Bouckaert;
de heer Luckas Van Der Taelen.

Plaatsvervangers:

de heren Jan Laury, Johan Sauwens, mevrouw Griet Smaers, de heer Koen Van den Heuvel;
mevrouw Agnes Bruyninckx-Vandenhoudt, de heer Stefaan Sintobin, mevrouw Linda Vissers;
de dames Gwenny De Vroe, Khadija Zamouri;
mevrouw Else De Wachter, de heer Marcel Logist;
mevrouw Tine Eerlingen, de heer Karim Van Overmeire;
de heer Peter Reekmans;
de heer Hermes Sanctorum.

Toegevoegde leden:

de heer Christian Van Eyken.

INHOUD

1. Toelichting door prof. Rudi Janssens (BRIO, Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum).....	4
2. Vragenronde met antwoord.....	8
Bijlage: Slides bij de toelichting door prof. Rudi Janssens (bron: BRIO).....	13

Op 5 juni 2013 hield de Commissie voor Brussel en de Vlaamse Rand een gedachtewisseling met professor Rudi Janssens over de BRIO-taalbarometer III (Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum).

1. Toelichting door prof. Rudi Janssens (BRIO, Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum)

Professor *Rudi Janssens* verduidelijkt dat de methodologie van de taalbarometer een bevraging is bij een representatief staal van 2500 Brusselaars tussen de 18 en 70 jaar die via het Rijksregister worden geselecteerd. Ze werden face to face ondervraagd. Er werd al een eerste en tweede taalbarometer bekendgemaakt in 2001 en 2007. Bij elke taalbarometer is er aandacht voor specifieke onderwerpen. Nu was dat de relatie tussen taal en identiteit. De vragenlijsten zijn in vier talen beschikbaar, namelijk Nederlands, Frans, Engels en Arabisch. Er zijn enquêteurs die andere talen spreken en zo problemen met andere talen opvangen. De afname van de enquêtes gebeurde in de periode 2011-2012.

Een eerste slide (zie bijlage, slide 2.1) geeft de cijfers van mensen die beweren een bepaalde taal goed tot uitstekend te spreken. Er is een teruggang van de drie contacttalen Frans, Engels en Nederlands. Er is een opgang van het Arabisch. Brussel groeit door migratie en er is een groeiende groep van Brusselaars die geen enkele van de drie contacttalen goed tot uitstekend beheerst. Deze groep is zeer divers.

Voor het Nederlands heeft men nagegaan waar men de taal geleerd heeft (slide 2.2). Dit gebeurt ofwel thuis, op school of elders. Bij de thuistaal zijn er drie mogelijkheden: ofwel is het de enige thuistaal, ofwel in combinatie met het Frans, ofwel in combinatie met een andere taal. De helft heeft het van thuis uit geleerd. De grootste groep is nu diegene die het thuis in combinatie met het Frans sprak. Bij de groep die Nederlands leerde in het onderwijs neemt de groep toe die het leerde in het Nederlandstalig onderwijs. De groep die het als taalvak in het Franstalig onderwijs leerde, neemt af.

Als men de vier talen naast elkaar zet, valt een aantal zaken op (slide 2.3). Het zijn verschillende types van talen. Het Nederlands wordt voor de helft thuis geleerd en meestal in combinatie met het Frans. Voor het Frans geldt iets gelijkaardig. Twee derde van de mensen spreekt het thuis. De groep die het in combinatie met het Nederlands of een andere taal leerde, is ongeveer even sterk als diegenen die het thuis als enige thuistaal kregen. De jongste generatie onder de 25 jaar heeft het Nederlands of het Frans meer in combinatie met een andere taal geleerd, en minder uitsluitend Frans of Nederlands geleerd. Het Engels is een typische schooltaal. Ongeveer 5% spreekt thuis Engels. Het Arabisch is een uitsluitende thuistaal. De groep die Arabisch met Frans combineerde is een kleinere groep dan diegenen die thuis uitsluitend Arabisch spraken. Dit wordt door de leeftijd verklaard, maar de groep die Arabisch spreekt is ook een zeer dynamische populatie van komen en gaan.

Men heeft nagegaan hoe goed de jongere generatie tussen de 18 en 45 jaar de talen beheerst (slide 2.4). Bij degenen die naar het Nederlandstalig onderwijs gingen, ziet men een lichte daling van diegenen die goed tot uitstekend Frans spreken. Er is ook een iets sterkere daling van diegenen die beweren goed tot uitstekend Engels te spreken. De drietaligen die Nederlands, Frans en Engels goed tot uitstekend beheersen, maken iets meer dan 40% uit. Er zijn dus ook mensen uit het Nederlandstalig onderwijs die beweren niet goed tot uitstekend Nederlands te spreken. Voor het Franstalig onderwijs is er een daling van een kwart tot 14% van mensen die beweren goed tot uitstekend Nederlands te spreken. Voor het Engels is dat ruim 20% en de drietaligen zijn met ongeveer 7,5%. Dit zijn vrij ruwe cijfers, maar voor het Franstalig onderwijs zijn ze dramatisch. Vroeger was er een perfecte correlatie tussen de kennis van het Engels en de leeftijd. Nu hangt het meer af van het onderwijsniveau. De problemen met het onderwijs in Brussel duiken hier op.

Er werd onderzoek verricht naar de taalkennis in verschillende domeinen. Vooreerst werd de oorspronkelijke thuistaal bekeken (slide 3.1). De oorspronkelijke thuistaal is de taal die men sprak in het gezin waar men opgroeide. Dit is de basis omdat dit de enige omgeving is waar het taalgebruik vrij stabiel is. Nederlands als enige thuistaal gaat stilaan achteruit. Er is een toename van Nederlands in combinatie met een andere taal. In vergelijking met twaalf jaar geleden wordt er thuis niet minder Nederlands gesproken. Het wordt wel minder als enige thuistaal gesproken. Degenen die thuis uitsluitend Frans spreken nemen ook af. Dit is nog een derde. Mensen met een anderstalige achtergrond evolueren niet langer naar een Franstalige achtergrond. Dit komt omdat men de eigen taal blijft spreken of door de migratie waardoor er steeds nieuwe mensen komen.

De huidige thuistaal (slide 3.2) is de taal van mensen die in Brussel wonen en die ze nu gebruiken. Deze is sterk afhankelijk van de woonsituatie, voor alleenwonenden kan men in het onderzoek enkel terugvallen op de vorige categorie. Er is een lichtere verschuiving in vergelijking met vroeger van mensen die opgroeiden met een andere thuistaal naar het Frans, maar wel een grotere verschuiving naar het Frans in combinatie met een andere taal. De mensen die uitsluitend Nederlands blijven spreken blijft vrij stabiel rond 5%. Er is wel een stijging van diegenen die Nederlands in combinatie met het Frans spreken. Het gaat hier niet alleen om een goede tot uitstekende taalkennis, het kan ook over een beperkte kennis gaan. De vroegere verfransing van de Nederlandstaligen zet zich niet door bij de andere taalgroepen en ook niet bij diegenen die van thuis uit eentalig Nederlandstalig zijn. Het Frans is niet langer een prestigieuze taal die alle deuren opent. Het is evengoed de taal van de armere migranten. Frans en Nederlands zijn utilitaire talen geworden.

Bij jongeren van minder dan 25 jaar is er een evenwicht tussen diegenen die thuis eentalig worden opgevoed en diegenen die twee- of meertalig worden opgevoed (slide 3.3).

In verband met de evolutie van het taalgebruik thuis kan men concluderen dat de diversiteit door de migratie toegenomen is. Men spreekt er meer en meer talen. De talen worden aan de volgende generatie doorgegeven. In taalgemengde gezinnen ziet men dat beide partners de talen willen doorgeven aan de kinderen. Dit proces wordt sterker. Er is een stijging van meertalige families. Dit kon al worden afgeleid uit de cijfers van het Nederlandstalig onderwijs.

Bij het taalgebruik op het werk (slide 4.1) ziet men een sterke daling van de arbeidssituaties waar er uitsluitend Frans wordt gesproken. Er is een sterke stijging van de combinatie Nederlands, Frans en Engels. Dit wil niet zeggen dat deze talen in dezelfde mate worden gesproken. Het kan zijn dat men de drie talen nodig heeft wil men de betrekking kunnen uitoefenen.

Ook bij taalgebruik 'in de buurt' ziet men de beweging van minder eentalige communicatie in het Frans naar communicatie in de combinatie Nederlands, Frans en Engels en de combinaties van Frans-Engels en Nederlands-Frans.

In de verschillende situaties is de passieve taalkennis belangrijk. Er zijn een aantal mensen die een taal gebruiken die ze niet 'goed tot uitstekend' beheersen. Dat betekent niet dat ze die taal niet gebruiken. Bij vergaderingen bijvoorbeeld kan men de andere taal wel begrijpen, maar praat men in een andere taal.

Er duikt ook een lokale lingua franca op. Dat is de taal in de buurt waarvan het Frans meestal de basis is. Het Frans is er onderhevig aan de andere buurttalen. Men gaat er niet kiezen voor het Frans als sterkere taal. Het is vergelijkbaar met het Brussels. In Londen ziet men hetzelfde fenomeen. Mensen gaan er niet zomaar over naar het Engels. Het is een andere houding ten opzichte van de taal.

Het Engels duikt meer en meer op in Brussel. Mensen gebruiken het niet veel, maar in sommige omstandigheden gebruiken ze het nu wel waar dat vroeger niet gebeurde. Talen blijken elkaar niet te verdringen maar gaan samen. Dit is belangrijk voor het Nederlands. Het wordt doorgegeven aan de volgende generatie. Dit geldt voor alle talen. Ook elders, zoals in Londen, ziet men die evolutie. In Brussel is er een constant proces van komen en gaan waardoor die meertaligheid blijft bestaan. Grote groepen, zoals Polen en Russen, spreken niet langer Frans als ze naar Brussel komen. Voor hen zijn Frans en Nederlands even vreemd. Beide talen hebben een utilitaire functie. Er is geen evolutie naar een enige lingua franca.

Identiteit is een containerbegrip (slide 5.1). Het is een gelaagd en eerder vaag begrip van hoe men zichzelf ziet en hoe anderen dat doen. Daarom heeft men het begrip identificatie gebruikt, namelijk in welke mate mensen zich in bepaalde begrippen kunnen herkennen. Men is gaan kijken in welke mate mensen zich in een- of meertalige concepten kunnen herkennen (slide 5.2-3). Het belangrijkste is in welke mate het beeld dat men van zichzelf heeft het taalgedrag en taalgerelateerde keuzes gaat beïnvloeden. In de eerste plaats dacht men hierbij aan politieke keuzes.

Meer mensen identificeren zich met de gemeente en als Brusselaar. Minder mensen identificeren zich als Belg en Europeaan. Waar men zich zes jaar geleden amper als Nederlandstalige identificeerde maar vooral als Vlaming, ziet men nu een opsplitsing naar een grotere groep die zich als Nederlandstalige ziet en een kleinere groep die zich als Vlaming ziet. In beperkte mate treedt dit ook op bij de Franstaligen. Een grote groep gaat zich identificeren met iets lokaal meertalig zoals de gemeente of Brussel. De volgende categorie vormt de algemene meertalige concepten zoals Belg en Europeaan. Die zijn minder populair geworden. Mensen met een migratieachtergrond gaan zich eerder lokaal identificeren. Mensen die van huis uit eentalig Nederlands of Frans zijn, zullen zich veeleer als Belg zien. De keuze voor Europa is waarschijnlijk afhankelijk van de discussies die er rond worden gevoerd. Een beperktere groep gaat zich met de eentalige concepten vereenzelvigen. De groep 'Vlamingen' daalt terwijl de groep 'Nederlandstaligen' stijgt. Bij de Nederlandstaligen zit een groep die uit het Nederlandstalig onderwijs komt, maar van thuis uit niet Nederlandstalig is.

Men heeft daarna onderzocht of dit invloed heeft op de keuze van de taal van de verkiesingslijst waarin men zich vertegenwoordigd wil zien (slide 5.4). Bij mensen met een eentalige achtergrond, Frans- of Nederlandstalig, ziet men dat bij de Franstaligen de Franstalige lijsten de grootste groep vormen. De tweetalige lijsten worden ook sterk geprefereerd. Bij de Nederlandstaligen ziet men hetzelfde. Bij mensen die tweetalig Nederlands-Frans opgroeiden, ziet men een voorkeur van meer dan de helft voor tweetalige lijsten. Voor Franstalige lijsten ziet men een grote groep met migratieachtergrond die thuis Frans spreken. De grootste groep neigt naar lijsten waar meerdere talen worden gesproken. Een kleinere groep kiest voor eentalige lijsten.

De volgende vraag is of de identificatie een verschil maakt (slide 5.5). Men selecteerde daarvoor een groep die voor een Nederlandstalige lijst gaat kiezen. Wat hangt het sterkst samen met die keuze? Dit is in de eerste plaats de originele thuistaal. Op de tweede en derde plaats ziet men de identificatie als Vlaming of Nederlandstalige. Het effect is in dit laatste geval ongeveer hetzelfde. Ze prefereren significant meer dan anderen een Nederlandstalige lijst. Ook de communautaire politiek speelt vrij sterk mee. De schooltaal speelt ook een belangrijke rol om voor een Nederlandstalige lijst te stemmen. Ten slotte speelde ook de taalkennis een rol.

Voor de Franstalige lijsten geeft dit eenzelfde beeld (slide 5.6). De sterkste factor om voor een Franstalige lijst te stemmen is de identificatie als Franstalige. De tweede factor is de taal van de media die men volgt. Dit gaat over de media die het lokale nieuws volgen. Het zijn mensen die zich uitsluitend via Franstalige media informeren. Expats die geen enkele binding hebben met het Frans, hebben als belangrijkste reden om voor Franstalige lijsten te stemmen, de media. Dit zijn de expats die zich uitsluitend via de Franstalige media informeren over het lokale nieuws. Ze voelen zich ook het verst verwijderd van de Vlamingen. Op de derde plaats komt de taalkennis, dan volgt de originele thuistaal. Ook de geboorteplaats speelt voor een deel mee. Mensen uit Wallonië gaan ook veeleer voor een eentalig Franstalige lijst stemmen. De communautaire politiek speelt als men zich meer vereenzelvigt met de Franstalige positie. De identificatie met de Waal speelt een beperkte rol, maar is er wel.

Bij de voorkeur voor een tweetalige lijst is de belangrijkste factor de media (slide 5.7). Diegenen die zich zowel via Franstalige als Nederlandstalige media informeren, gaan veeleer voor tweetalige lijsten stemmen. Ook als de originele thuistaal Nederlands en Frans is, gaat men veeleer de tweetalige lijst prefereren. Bij de communautaire politiek neemt men een gematigd standpunt in, maar men gaat toch veeleer bij de politiek van de Vlaamse partijen aanleunen. Het zijn vooral mensen uit de middenleeftijd die zich met de tweetalige lijsten gaan identificeren.

Voor de institutionele voorkeur (slide 5.7) werd de mensen gevraagd naar hun voorkeur over het statuut van Brussel. Er is een beperkte groep die een aansluiting bij Vlaanderen of Wallonië verkiest. De meesten zien het vooral met een aangepast eigen statuut of zoals het nu is, hetzij als een soort Europese hoofdstad. Deze gegevens blijven constant.

Kan men hieruit iets afleiden over de toekomst van Brussel? Men ziet een toenemende diversiteit en een complex taalgebruik. In Brussel is er duidelijk geen evolutie naar één taal. Er is nood aan meertaligheid. Het onderwijs, en zeker het Franstalig onderwijs, is niet afgestemd op die meertaligheid. Ook voor de integratiepolitiek, waarvoor er meer stemmen opgaan, betekent dit een integratie in een omgeving waar meerdere talen naast elkaar worden gebruikt.

In een ander onderzoek is men ingegaan op de Vlaams-Brusselse media. De gebruikers van die media die meestal vrij goed Nederlands kenden, werd gevraagd in hoeverre ze zich in de media herkenden en wat ze er belangrijk in vinden. Over het algemeen is men vrij tevreden. De media zijn gekend. Er zijn een aantal twistpunten die neerkomen op de keuze tussen gemeenschappen en gewest. Als men de tweedeling stad-rand bevraagt dan krijgt men een polarisatie. De enen zeggen dat de media stadsmedia zijn. Een andere groep gaat dan weer zeggen dat men informatie over Brussel en de rand wil. Dezelfde polarisatie ziet men bij de media in Brussel. Moeten die werken rond het stadsproject, of zijn het media die meer informatie moeten geven over de Vlaamse Gemeenschap in Brussel? Eenzelfde polarisatie treedt op in het wekelijkse cultuurmagazine Agenda. Moet de Vlaamse Gemeenschap in het Nederlands naar buiten treden of in verschillende talen? Deze discussie zal waarschijnlijk ook dezelfde zijn bij de Franstaligen. Men kan er geen keuzes uit afleiden. Beide groepen houden elkaar in evenwicht.

Wanneer men Brussel vergelijkt met andere meertalige steden of gebieden, dan beschouwt men vanuit het buitenland Brussel als een soort van pacificatiemodel. Een model dat toegepast wordt na een conflict. Men gaat het conflict bevriezen en de vraag is dan wat de volgende stap is. Kan men in Brussel in dat pacificatiemodel blijven zitten of is het moment aangebroken om verder te evolueren? Kan men uit de stellingen komen en de verhoudingen op basis van taal heronderhandelen?

De hele studie zal beschikbaar zijn vanaf 21 juni 2013.

2. Vragenronde met antwoord

De heer *Paul Delva* staat versteld van de grote verschillen tussen de taalbarometers. Het lijkt hem vreemd dat de kennis van het Arabisch tussen taalbarometer I en II bijna gehalveerd en tussen II en III verdrievoudigd is, en dat op zes jaar tijd. Daarnaast laat de tweede taalbarometer uitschijnen dat slechts 1,4% van de Brusselaars Turks zou kennen, terwijl de heer Delva weet dat het aantal mensen van Turkse herkomst veel hoger is. Ook in de identificatie zijn er grote verschillen tussen de barometers. Onderzoekers wijzen dan vaak op foutmarges en zien als het grote voordeel van de barometers dat ze tendensen duidelijk maken. De heer Delva ontwaart echter geen tendensen.

Bij de eerste taalbarometer zei 33% van de Brusselaars het Nederlands machtig te zijn, maar bij de volgende barometers is dat aantal stelselmatig gezakt, waardoor het Nederlands de taal is die het meest terrein verliest in Brussel. En dat ondanks het grote succes van het Nederlandstalig onderwijs, de NT2-lessen (NT2: Nederlands als tweede taal) en de inburgeringscursussen met taallessen. Die inspanningen wegen blijkbaar niet op tegen de gevolgen van de demografische evoluties en de migratiegolf. Dat vindt het lid niet hoopgevend.

Momenteel is er geen evolutie naar een unieke lingua franca, maar misschien ontstaat er wel een lingua franca als de Franse Gemeenschap haar voornemen om verplichte inburgeringscursussen te organiseren, uitvoert. De meeste nieuwkomers zullen immers kiezen voor Franstalige cursussen.

De onderzoekers hebben zich wel degelijk gebogen over de onverwachte verschuivingen tussen de taalbarometers, aldus de heer *Rudi Janssens*. Dat er nu meer Arabischsprekenden zijn heeft te maken met een mentaliteitswijziging bij de jongeren, die het nu belangrijk vinden om te benadrukken dat ze naast het Frans ook het Arabisch machtig zijn. Dat heeft te maken met streven naar een identiteit, bijvoorbeeld tussen de bewoners van een bepaalde buurt waar ook Arabisch gesproken wordt. De evoluties in de taalkennis Turks zijn ook vooral veroorzaakt door de antwoorden van jonge mensen.

Daarnaast is het ook zo dat een grote groep van de Arabischsprekenden nog niet zo lang in Brussel woont en ook enkel Arabisch spreekt, eventueel met nog een andere niet-landstaal. De Arabischsprekende gemeenschap is trouwens heel divers, afkomstig van Marokko, maar ook Tunesië, Irak, Egypte enzovoort. Ongeveer 20% van de Brusselaars is afkomstig uit Arabische landen, de cijfers over de kennis van de Arabische taal zijn dus min of meer realistisch.

Ondanks de trend naar verengelsing, zegt een grote groep, ook jongeren, niet 'goed tot uitstekend' Engels te kunnen spreken. Vaak volgen die personen les in het Franstalig onderwijs, waar bijvoorbeeld in het beroepsonderwijs geen Nederlands meer gegeven wordt. De taalkennis is minder gebonden aan leeftijd dan aan opleiding. Niet langer de jongeren, maar de arbeidsactieve Brusselaars hebben een betere talenkennis, wat alarmerend is, zeker voor het onderwijs waar 80% van de Brusselaars in het Franstalig onderwijs les volgt. Het effect van het Nederlandstalig onderwijs is wel op verschillende vlakken merkbaar.

Hoewel de kennis van het Nederlands achteruit boert, wordt het Nederlands wel meer gebruikt omdat er verschillende talen gebruikt worden, omdat er geen lingua franca is. Eigenlijk is de kennis van drie talen, Nederlands, Engels en Frans nodig om een baan te vinden. Het aantal personen dat thuis Nederlands spreekt, blijft wel min of meer gelijk. Heel wat jongeren blijven na hun studententijd in de stad hangen, maar keren bij het stichten van een gezin terug naar Vlaanderen. In die groep is het aandeel van mensen die thuis uitsluitend Nederlands spreekt, groter. Mensen met een anderstalige partner zijn meer geneigd in Brussel te blijven. Wat verklaart waarom het aantal Brusselaars dat naast Nederlands nog een taal thuis spreekt, stijgt.

Omdat een Brusselaar meer dan één taal nodig heeft, zouden de integratiecursussen die ook moeten aanbieden, zoals ook het onderwijs Nederlands, Frans en Engels moet bijbrengen. Als ook de Franse Gemeenschap inburgeringscursussen zal opleggen, zal dat de Franse taal in Brussel allicht versterken. Nu hoeft een nieuwkomer zich door de veelheid aan talen niet aan een gemeenschap te binden.

Terwijl het Franstalig onderwijs meer inzet op het Nederlands en de immersiescholen meer succes kennen, kalft de kennis van het Engels wat af, leidt de heer Paul Delva af uit de taalbarometers. Een Franstalig kind dat les volgt aan een Nederlandstalige school, zal dus hopelijk een goede kennis van drie talen verwerven. De heer Rudi Janssens beaamt dat het de beste manier is voor een Franstalig kind om drie talen te leren.

Mevrouw *Khadija Zamouri* oordeelt dat de verfransing, wat ze in Quebec ‘la francisation’ noemen, in Brussel niet doorzet, maar dat het Frans andere talen, waaronder het Nederlands, naast zich moet dulden. Dat het percentage dat enkel Frans spreekt, daalt van 63,1 naar 38% bewijst dat. De gezinnen die thuis Nederlands en Frans spreken, stijgen van 7,2 naar 17%. Het aantal gezinnen dat enkel Nederlands spreekt, blijft gelijk. Dat de kwaliteit van het Nederlands achteruitgaat, baart het lid wel zorgen.

Mevrouw Zamouri merkt ook op dat de media niet altijd afgestemd zijn op meertalige mensen, bij Facebook is het bijvoorbeeld moeilijk te switchen tussen Nederlands en Frans. En waarom worden de programma’s van tvbrussel niet in het Frans ondertiteld? Dat kan een stap zijn om mensen dichter bij elkaar te brengen. Daarnaast vraagt ze wat de heer Janssens denkt over inburgeringstrajecten waar naast de hoofdtaal ook lessen in de andere landstaal aangeboden worden. Voorts informeert het lid of ze het juist aanvoelt dat de spreker voor meertalig onderwijs in Brussel is.

Het lid ondervindt dagelijks dat de Arabischspreekende bevolking van heel diverse afkomst is. Daarbij komt nog dat na de recente onlusten in die landen hun aantal gestegen is. Een andere factor voor het succes van het Arabisch is het terugplooiën op de eigen identiteit. Is dat volgens de heer Janssens een gevolg van hun economische situatie? In het Marokkaans onderwijs werd vroeger een halve dag in het Frans en een halve dag in het Arabisch lesgegeven, nu is het alleen nog Arabisch. Het is dus zeker niet zo dat alle Arabische landen Franstalig zijn.

De heer *Willy Segers* haalt uit de eindconclusies over identificatie de beleidsconclusie dat het Vlaams Parlement moet nagaan hoe het de rol van het Nederlands in Brussel kan behouden en versterken. Hij vraagt de heer Janssens concrete maatregelen voor te stellen op het vlak van onderwijs, maar ook voor inburgering. Het mag niet zijn dat de verplichte inburgeringscursussen het Nederlands achteruit doen gaan. Daarnaast is er ook de rol van de media voor de beeldvorming van Vlaanderen, vooral in de homogene Franstalige groep Brusselaars. Tot slot vraagt hij ook aanbevelingen voor de taalwetgeving, zeker in het perspectief van de meertaligheid die de onderzoekers aanbevelen. Hoe kan het beleid er tot slot voor zorgen dat verhuizing van Brusselaars naar het eentalige Vlaanderen vlot verloopt?

De heer *Eric Van Rompuy* oppert de vraag of het nog langer houdbaar is dat de structuren en verkiezingen op eentaligheid gebaseerd zijn. Dat was voorheen wel nodig om de positie van de Vlamingen te vrijwaren. Op gemeentelijk vlak kennen tweetalige lijsten succes. Als men eentalige lijsten voor gewestverkiezingen zou opgeven, zou men in een heel ander model terechtkomen, waar het Nederlands een van de vele subtalén zal zijn. Men heeft dus geen andere keuze. Het valt hem wel op dat Brussel nog weinig communautaire tegenstellingen kent, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Vlaamse Rand. Ook al zullen de structuren op termijn evolueren, de grote investeringen in het Nederlandstalig onderwijs zullen

renderen, dat bewijzen mensen als Vincent Kompany en Romelu Lukaku. Nochtans zijn andere cijfers ontstellend: zo wordt slechts in 1% van de bedrijven uitsluitend Nederlands gesproken.

De heer *Rudi Janssens* legt uit dat de studie een algemeen beeld geeft, op basis waarvan eventueel verder onderzoek mogelijk is. Aan Brusselaars wordt gevraagd welke talen ze in hun bedrijf spreken. Slechts een heel beperkt deel spreekt uitsluitend Nederlands op de werkvloer.

De heer *Eric Van Rompuy* merkt dat een groter percentage Nederlandstaligen voor tweetalige kieslijsten kiest. Slechts een derde van de Nederlandstaligen wil eentalige kieslijsten. Nochtans was dat de inzet van vele jaren strijd voor een Brussels gewest. Hij ziet hun meertalige achtergrond als reden daarvoor en vraagt naar de mening van de heer Janssens.

De heer *Rudi Janssens* acht beide officiële talen in Brussel in theorie even sterk: de administratie en het bestuur gebeurt in beide talen. Dat is het grote verschil met Quebec waar er ook twee talen zijn, maar de Engelstaligen als minderheid aanzien worden. Enkel met Canadees-Engelstalige antecedenten kan iemand nog in het Engelstalig onderwijs terecht, en voor elk ander, ook wie bijvoorbeeld afkomstig is uit een Afrikaans land waar Engels gesproken wordt, is Franstalig onderwijs verplicht. Hoewel de minderheid beschermd wordt, moet elke nieuwkomer dus integreren in de meerderheid. In Brussel is de situatie dus heel anders. Ongeacht de thuistaal of -talen vindt de spreker het belangrijk om beide talen officieel naast elkaar te laten bestaan zonder dat er een keuze tussen beide moet worden gemaakt.

Meertalig onderwijs is een vlag die vele ladingen dekt. De talenkennis vaart er meestal wel bij omdat leerlingen moeten denken in meerdere talen. De taalverhoudingen in Brussel zijn echter quasi uniek. Een leerling in eentalig gebied wordt gestimuleerd in een andere taal te denken als hij in die taal les krijgt. Als hij echter les krijgt in de taal die hij al thuis spreekt, is dat voordeel kleiner. Daarom zou het in sommige gevallen in Brussel beter zijn de lessen in het Engels te geven. Daartegenover staat dat de kennis van de andere landstaal afneemt. De invloed van bepaalde ingrepen, bijvoorbeeld degelijke Nederlandse lessen in het Franstalig onderwijs, is moeilijk te voorspellen. Momenteel is het wel zo dat ouders veelal voor het Nederlandstalig onderwijs kiezen om het kwaliteitsvolle taalonderwijs.

Wie inburgert, zou inderdaad beide talen aangeboden moeten krijgen. In eerste instantie lijkt het Frans belangrijker, om boodschappen te doen, om met de burens te praten enzovoort, maar de werkloosheidscijfers bewijzen een hoge vertegenwoordiging van diegenen die uitsluitend het Frans machtig zijn. Werk vinden is ook een doel van inburgering en vaak gaat het al om mensen die zwakker op de arbeidsmarkt staan. Eigenlijk moet inburgering grotendeels dezelfde doelen hebben als het onderwijs. De beste manier om dat te organiseren, beide gemeenschappen gezamenlijk of hoe, laat de spreker in het midden. Als men de inburgering uitsluitend in het Frans zal organiseren zal men terug op dezelfde problemen botsen.

De media spelen inderdaad een grote polariserende rol. De onderzoekers hebben 500 expats ondervraagd. Zij waren niet uit Frankrijk of Nederland afkomstig, om uit te sluiten dat ze al een band hadden met een taalgroep. Het beeld van de expats over de andere taalgroepen wordt veelal bepaald door de media, meestal de Franstalige pers. De meesten onder hen maken geen gebruik van hun stemrecht, vooreerst omdat ze zich moeten inschrijven, maar ook omdat de structuren complex zijn. Ze zijn vooral geïnteresseerd in praktische kwesties waar ze zelf belang bij hebben, bijvoorbeeld vlot op hun werk geraken. In eerste instantie is het voor sommige Engelstaligen een voordeel in Vlaanderen te verblijven omdat ze geen bijkomende taal hoeven leren, ze kunnen zich immers redden met het Engels. Na verloop van tijd wil een aantal wel Nederlands leren, om boodschappen te doen, om met de burens te praten. Ze staan positief tegenover de cursussen maar weigerachtig tegenover verplichtingen om de taal te leren of te gebruiken.

Over hoe de economische positie ervoor zorgt dat mensen zich terugplooiën op de eigen groep, kan de heer Janssens geen uitspraken doen. De Brusselse situatie leent zich er echter toe om de moedertaal te gebruiken en door te geven aan de kinderen, omdat er zowel kranten als televisiezenders in die taal zijn en het internet wereldwijde communicatiemogelijkheden biedt. Daarnaast zijn er in Brussel voldoende anderen die ook die taal machtig zijn. Het is dus niet langer zo dat migranten in een omgeving terechtkomen waar de omgeving enkel Nederlands of Frans kent, wat de diversiteit blijft mogelijk maken.

De heer *Paul Delva* vindt dat meertaligheid een doelstelling van elk onderwijs moet zijn, maar hij is er niet van overtuigd dat meertalig onderwijs daarvoor het enige instrument is. In elk geval moet er meer nadruk gelegd worden op de kwaliteit van het gewone talenonderwijs. Vooreerst moeten daartoe de redenen gezocht worden waarom leerlingen uit zowel Nederlandstalig als Franstalig onderwijs na jarenlange taallessen nog steeds zwak scoren. Hij pleit dan ook voor een grondig onderzoek naar de pedagogische methodes en de didactiek. De minister van Onderwijs verwijst dat door naar de koepels.

De heer *Rudi Janssens* gelooft ook niet in een wonderformule, meertalig onderwijs is maar één van de vele mogelijkheden die in bepaalde omstandigheden betere resultaten geeft dan traditioneel onderwijs. De leerlingen in het meertalig onderwijs scoren goed, maar daarvoor zijn meerdere oorzaken, het is bijvoorbeeld een select en eerder gemotiveerd publiek. Daarbij komt nog dat niet iedere leerkracht in staat is in een andere taal les te geven, dus de methode kan ook om andere redenen niet zomaar veralgemeend worden.

In Brussel is er een discrepantie tussen de bevolking en de politieke structuren, maar dat is niet noodzakelijk een probleem. Het is bijvoorbeeld niet zo dat Arabisch een officiële taal moet worden omdat heel veel mensen het spreken. Dat neemt niet weg dat er een groot kiespubliek is voor tweetalige partijen. Terzijde zegt de spreker dat in het buitenland het beeld heerst dat Nederlands een minderheidstaal is in België, waardoor nieuwkomers ervan verstoeld staan als het andersom blijkt te zijn en waarop ze vragen stellen over de opstelling van de Nederlandstaligen.

Piet DE BRUYN,
voorzitter

Paul DELVA,
verslaggever

BIJLAGE:

Slides bij de toelichting door prof. Rudi Janssens (bron: BRIO)

2.1. Taalkennis

TB1		TB2		TB3	
Frans	95.5%	Frans	95.6%	Frans	88.5%
Nederlands	33.3%	Engels	35.4%	Engels	29.7%
Engels	33.3%	Nederlands	28.3%	Nederlands	23.1%
Arabisch	10.1%	Spaans	7.4%	Arabisch	17.9%
Duits	7.1%	Arabisch	6.6%	Spaans	8.9%
Spaans	6.9%	Italiaans	5.7%	Duits	7.0%
Italiaans	4.7%	Duits	5.6%	Italiaans	5.2%
Turks	3.3%	Turks	1.4%	Turks	4.5%

2.2. Taalkennis Nederlands

Nederlands	TB1	TB2	TB3
Thuis taal	48.8%	45.1%	48.9%
<i>Enige thuis taal</i>	26.3%	23.0%	22.4%
<i>In combinatie met Frans</i>	22.4%	21.7%	26.3%
<i>In combinatie met andere taal</i>	0.1%	0.4%	0.2%
Onderwijs België	47.7%	49.6%	41.8%
<i>Als onderwijstaal</i>	7.5%	8.6%	16.7%
<i>Als taalvak</i>	40.2%	41.0%	25.1%
Elders	3.5%	5.3%	9.3%

2.3. Verschillende types van talen

	NI	Fr	Ang	Arab
Thuis taal	48.9%	67.9%	5.8%	90.8%
<i>Enige thuis taal</i>	22.4%	36.6%	4.0%	55.3%
<i>In combinatie met Fr/NI</i>	26.3%	15.5%		32.0%
<i>In combinatie met andere taal</i>	0.2%	15.8%	1.8%	3.5%
Onderwijs België	41.8%	13.1%	60.0%	
<i>Als onderwijstaal</i>	16.7%	8.4%		
<i>Als taalvak</i>	25.1%	4.7%		
Elders	9.3%	19.0%	34.2%	9.2%

2.4. Taalkennis onderwijs (18-45)

	TB1	TB2	TB3
NOB			
<i>Frans</i>	97,5%	89,3%	86,7%
<i>Engels</i>	87,5%	66,7%	47,4%
<i>Drietalig</i>	82,5%	60,0%	42,4%
FOB			
<i>Nederlands</i>	25,7%	19,8%	14,2%
<i>Engels</i>	35,9%	36,1%	21,0%
<i>Drietalig</i>	15,5%	14,1%	7,4%

3.1. Oorspronkelijke thuistaal(basis)

Thuistaal	TB1	TB2	TB3
Frans	51.7%	56.4%	33.6%
Nederlands	9.1%	6.8%	5.4%
NL/Fr	10.1%	8.7%	14.1%
Fr/And	9.4%	11.4%	14.9%
Andere	19.7%	16.7%	32.0%

3.2. Huidige thuistaal

Huidige thuistaal	TB1	TB2	TB3
Frans	59.5%	63.1%	38.1%
Nederlands	6.4%	5.2%	5.2%
NL/Fr	8.0%	7.2%	17.0%
Fr/And	14.5%	16.3%	23.2%
Andere	11.6%	8.1%	16.5%

3.3. Meertaligheid gezin van oorsprong -25j

Huidige thuis taal	TB1	TB2	TB3
Eentalig	67.8%	64.6%	46.8%
Tweetalig	27.5%	33.0%	49.3%
Meertalig	4.7%	2.4%	3.9%

3.4. Evolutie

- Toegenomen diversiteit door migratie
=> worden steeds meer talen gesproken
- Talen worden doorgegeven naar volgende generatie (≠ verfransingsproces Vlamingen)
- Stijging aantal meertalige families (zie cijfers NOB)

4.1. Taalgebruik op het werk

	TB1	TB2	TB3
Frans	73,3%	40,7%	32,2%
Nederlands	4,3%	0,6%	1,7%
Engels	4,8%	2,3%	1,7%
Nederlands/Frans	10,6%	25,0%	16,7%
Frans/Engels	2,4%	10,3%	17,0%
Nederlands/Engels	0,3%	0,3%	-
Ned/Frans/Engels	3,5%	20,3%	30,7%
Uitsluitend andere	0,8%	0,5%	0,2%

4.2. Taalgebruik

- Belangrijk: passieve taalkennis (voor een conversatie heeft men niet altijd een 'goede tot uitstekende' kennis nodig)
- Lokale lingua franca (cfr 'Brussels', Londen ...) => attitude tav taal
- Het 'feit' van het Engels
- Samengaan van talen, geen verdringing
- => evolutie naar meertaligheid, geen evolutie naar een unieke lingua franca

5.1. Identiteit - identificatie

- Identiteit: containerbegrip / gelaagd / vaag
hoe men zichzelf ziet – hoe anderen je zien – tot welke groep men wil behoren
- Identificatie: iets waarin men zich in bepaalde mate kan herkennen
=> concreet: eentalige of meertalige concepten
- Belang: heeft het al dan niet invloed op het (taal)gedrag en de (taal)keuzes die mensen maken??

5.2. Identificatie

	TB2	TB3
Gemeente	10,3%	36,2%
Brusselaar	41,7%	55,0%
Belg	64,3%	38,4%
Europeaan	34,9%	16,1%
Cosmopoliet	4,5%	6,0%
Nederlandstalige	0,2%	4,1%
Franstalige	21,4%	19,7%
Vlaming	3,9%	2,8%
Waal	1,0%	2,7%
Andere taal/cultuur	17,6%	18,9%

5.3. Identificatie

- Lokale meertalige concepten (gemeente, Brussel) ↑
- Algemene meertalige concepten (Belg, Europa) ↓
- Eentalige concepten
 - Franstalige (20%) ↓ Waal (2,7) ↑
 - Vlaming(3%)↓ Nederlandstalige (5%)↑
- Effect onderwijs => identificatie met het Nederlands

5.4. Keuze taal verkiezingslijsten

Lijst	Fra	Ned	Ned/Fra	Fra/And	And	Tot
Fra	34,1%	4,5%	15,2%	34,5%	24,5%	26,9%
Ned	2,0%	36,1%	4,3%	4,0%	1,9%	4,4%
Tweetalig	30,3%	36,8%	52,1%	27,0%	27,4%	32,3%
Mix	15,8%	7,5%	16,6%	16,4%	23,0%	17,9%
Geen	17,7%	15,0%	11,7%	18,1%	23,1%	18,5%

5.5. Identificatie Nederlandstalige lijst

Samenhang	Intensiteit	Sign
Originele thuistaal	0,205	0,000 ***
ID Vlaming	0,197	0,000 ***
ID Nederlandstalige	0,141	0,000 ***
Communautaire politiek	0,107	0,000 ***
Schooltaal	0,106	0,003 **
Taalkennis	0,071	0,062 *

5.6. Identificatie Franstalige lijst

Samenhang	Intensiteit	Sign
ID Franstalige	0,159	0,000 ***
Taal media	0,136	0,000 ***
Taalkennis	0,133	0,000 ***
Originele thuistaal	0,115	0,000 ***
Geboorteplaats	0,105	0,048 **
Communautaire politiek	0,060	0,044 **
ID Waal	0,051	0,021 **

5.7. Identificatie tweetalige lijst

Samenhang	Intensiteit	Sign
Taal media	0,180	0,000 ***
Originele thuistaal	0,155	0,000 ***
Communautaire politiek	0,105	0,000 ***
ID Belg	0,070	0,002 **
Leeftijd	0,061	0,041 **
ID Brusselaar	0,050	0,027 **

6.1. Institutionele voorkeur

	Fra	Ned	Ned/Fra	Fra/And	And	Tot
Bij Vlaanderen	2,5%	12,3%	3,7%	4,4%	4,1%	4,0%
Bij Wallonie	6,7%	-	2,8%	4,9%	3,8%	4,6%
Regio aangepast	38,0%	37,7%	33,2%	28,5%	27,4%	32,4%
Europees statuut	24,0%	26,9%	38,0%	20,2%	20,1%	24,3%
Niets veranderen	14,2%	12,3%	10,7%	25,1%	19,9%	17,2%
Geen opinie	14,6%	10,8%	11,5%	16,8%	24,7%	17,5%

6.2. Welke toekomst voor Brussel?

- Toenemende diversiteit en complex taalgebruik
=> geen evolutie naar gebruik van 1 lingua franca
- Nood aan meertaligheid (onderwijs, integratiepolitiek ...)
- Keuze Gemeenschap/Gewest; breuklijnen Vlaams-Brusselse media (stad– rand, stadsproject-gemeenschapsproject, eentalige of meertalige communicatie)
- Internationale vergelijking: overstijgen van defensief pacificatiemodel?

Publicatie

Studiedag BRIO-taalbarometer Brussel

Meertaligheid als cement van de stedelijke samenleving

Vrijdag 21 juni 2013

Programma 9.15u – 12.00u

PLAATS: Aula van het Huis van het Nederlands
Philippe de Champagnestraat 23, 1000 Brussel

